בחוקותי*

א. בסיום פרשתנו[1] כתוב "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קודש לה'", זוהי מצות מעשר בהמה: כל בהמה עשירית בבקר ובצאן שיש לו לאדם מישראל הרי היא "קודש לה'". "כיצד מעשרן כונסן לדיר ועושה להן פתח קטן וכו' ומונה בשבט אחד שנים וכו' והיוצא עשירי סוקרו בסקרא ואומר הרי זה מעשר"[2].

מפסוק זה למדנו עוד דין פרטי בהפרשת מעשר בהמה, והוא מה שנינו במשנה האחרונה של מס' בכורות: "קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי שלשתן מקודשין", ובגמ' שם[3]: "מנין שאם קרא לתשיעי עשירי ולעשירי תשיעי ולאחד עשר עשירי ששלשתן מקודשין ת"ל וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהי' קודש (לרבות את כולן)".

אמנם בדין קדושתו של זה האחד-עשר שקראו עשירי, נחלקו ר"מ ור' יהודה במשנה הנ"ל: "ואחד עשר קרב שלמים ועושה תמורה דברי ר"מ, אמר ר"י וכי יש תמורה עושה תמורה, אמרו משום ר"מ אילו הי' תמורה לא הי' קרב". היינו שר"י סובר שקדושתו של האחד עשר היא רק בגדר קדושה של תמורת מעשר, כי בזה שקראו עשירי, ובאמת הוא האחד-עשר, הרי זה כאילו אמר "יהא תמורתו של העשירי"*3, ולכן אומר שאין האחד-עשר עושה תמורה (היינו שאם יאמר על בהמת חולין אחרת שתהי' תמורת זה האחד-עשר, לא תחול עלי' קדושת מעשר), כי "אין תמורה עושה תמורה"[4].

ור"מ סובר שאין קדושתו של האחד עשר בתור תמורת מעשר, אלא שע"י שקרא לו עשירי הרי הוא מקודש מעיקרי' בקדושת מעשר, ולכן גם עושה תמורה.

ומביא ר"מ ראי' לשיטתו מהא דהאחד עשר קרב ע"ג המזבח, ואילו הי' לו דין תמורה לא הי' קרב; כי לדעת ר"מ, אין תמורת מעשר קרבה ע"ג המזבח[5]. אמנם דעת ר"י מבוארת בגמ'*5, שתמורת מעשר קרבה ע"ג המזבח, ובמילא אין הקרבתו זו מוכיחה שאינו בגדר תמורה.

ב. והנה בסברת הפלוגתא דר"מ ור"י אם יש לאחד עשר קדושת מעשר או רק קדושה של תמורת מעשר, י"ל שר"י ס"ל שקריאת עשירי לאחד עשר אין בכחה לחדש קדושה בבהמה,

---

*) וסיום דמס' בכורות (והוריות).

1) כז, לב.

2) בכורות פ"ט כ"ז. וכ"ה בפרש"י עה"פ.

3) ס, רע"ב.

*3) ראה הרע"ב במשנה.

4) תמורה יב, א. ובגמ' שם (יג, א): "אמר קרא ותמורתו ולא תמורת תמורתו".

5) כדילפינן בתמורה (כא, א) מ"קדש הם, הם קריבין ואין תמורתן קריבה".

*5) בכורות סא, א.

ז. א. עצם הקדושה של מעשר — כי אין קדושה זו חלה אלא על שהוא עשירי באמת; וזה שגם האחד־עשר מקודש כשקרא לו עשירי — היינו שע"י קריאה זו ("עשירי") נמשכת ומתפשטת וחלה עליו קדושתו של העשירי. ומכיון שלא חלה על האחד־עשר אלא רק התפשטות הקדושה של העשירי, על כן דינו כדין תמורה — שענינה גם כן התפשטות קדושת הקרבן על החולין, ולא קדושה עצמית. וזהו טעמו של ר"י שאין אחד עשר עושה תמורה, כי מכיון שקדושתו היא רק כקדושת תמורה המתפשטת מקדושת העשירי, אינה בתוקף כ"כ כבעשירי עצמו, כי רק בכוח קדושתו (העצמית) להתפשט בזולתו — משא"כ בהתפשטות אין בכח קדושתה להתפשט עוד ממנו והלאה[5], והוא הטעם שאין תמורה עושה תמורה.

אמנם ר"מ ס"ל שהתורה חידשה בזה דין ב"גזירת מלך"*[6]: קריאה זו שקרא לו עשירי (בטעות) בכחה לחדש קדושה, והיינו שקדושת האחד־עשר אינה התפשטות (ותמורה), כ"א קדושה עצמית[7].

ומביא ר"מ ראי' לשיטתו שטעות מעשר אינה בגדר דתמורה והתפשטות, מזה שהוא קרב ע"ג המזבח — דאם קדושת טעות מעשר כקדושת תמורה, הרי כשם שתמורתו של מעשר אינה קריבה (לדעת ר"מ) ע"ג המזבח מפני שאין קדושתה ("התפשטות") בתוקף הראוי להקרבה, הוא הדין בטעות מעשר שלא הו"ל ליקרב ע"ג המזבח; ומאחר שהוא קרב מוכחא מילתא שיש בה קדושה עצמית.

וצריך להבין:

מה מכריח את ר"י לומר שקדושת הי"א היא רק התפשטות קדושת העשירי? הרי בפשטות נראה כוונת הילפותא מהפסוק "וכל מעשר בקר וצאן וגו'" היא לומר שכל מעשר שווה זל"ז[8], היינו שיש לטעות מעשר דין מעשר גמור — וה"ז דין מחודש כמו כו"כ דינים בקדשים — ומנ"ל לר"י לחלק בין מעשר למעשר ד"וכל מעשר" ולומר דאינו אלא תמורת מעשר?

וי"ל בהסבר הוכחת שיטת ר"י: הדין הוא שקדושת טעות מעשר חלה רק על התשיעי ואחד עשר (ולא על שמיני ושנים עשר וכו'). והטעם ע"ז מבואר בגמ'*[8]: "מה הוא (עשירי) אינו מקודש אלא בסמוך (פרש"י: "שאין לך סמוך בו יותר מגופו") אף טעותו אינה

---

6) וע"ד החילוק בין אב הטומאה ל־ראשון וכו' (ראה רמב"ם הל' טומאת מת פ"ה הלכה ז־ח).

*6) רש"י כת"י. הרע"ב.

7) והא דתשיעי שקראו עשירי רק באכל במומו — הוא כי "לפניו" דעשירי אין עדיין קדושת מעשר דמנין זה בעולם — וע"ד דכשקרא לעשירי עשירי פקעה קדושת מעשר ממנין זה ואין יא מקודש. וב־מלבי"ם (ויקרא ג, א ס"ק קנז) שהוא מפני דרחמנא מעטי' מ"העשירי" (תמורה כא, א).

ולפענ"ד דוחק שהרי לא נזכר זה כלל על אתר בבכורות.

8) ושאני ט' שקראו עשירי דאאפ"ל ד"הקדש לפניו מקדש" (סא, א), או — דמעטי קרא (ראה לעיל הערה 7).

*8) שם ס, ב. וראה נזיר לא, סע"ב.

מתקדשת אלא בסמוך" (פרש"י: "כגון תשיעי ואחד עשר שהן סמוכין לו"). הרי מוכח מזה שקדושת טעות מעשר אינו חידוש דין מיוחד (היינו שקריאת "עשירי" עצמה פועלת קדושה בהת־שיעי ובהאחד עשר) — דא"כ מאי שנא שמיני ושנים עשר שאינו מקודש כש־קראו "עשירי"? אלא ע"כ שקריאת "עשירי" לתשיעי או לאחד עשר אין בכוחה (לפעול בו קדושה עצמית) אלא רק להמשיך עליו התפשטות קדושת העשירי, ובהיותה בגדר התפשטות מהעשירי "אינה מתקדשת אלא בס־מוך": אין ביכלתה של הקדושה להת־פשט אלא בהסמוך לעשירי.

ג. והנה בביאור ראייתו של ר"מ, מזה שקרב ע"ג המזבח, י"ל דאזיל לשיטתו במ"א: איתא בסוף מס' הו־ריות: שר"מ ור' נתן רצו להעביר את רשב"ג מנשיאותו ע"י ש"נימא לי' גלי עוקצים (פרש"י: ידרוש לן מס' עוקצין) דלית לי', וכיון דלא גמר, נימא לי' מי ימלל גבורות ה' ישמיע כל תהלתו[10], למי נאה למלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלותיו". ולא עלה בידם, כי באותו הלילה למד רשב"ג מס' עוקצין, ולמחר כשבקשו אותו לדרוש במס' עוקצין מיד דרש בה וכו'; ולבסוף קנסו לר"מ ולר"נ "דלא נימרו שמעתא משמייהו — אסי־קו לר"מ אחרים ולר"נ יש אומרים".

ובהמשך לזה איתא שם בגמרא: "מתני לי' רבי לר"ש ברי' אחרים אומרים אילו הי' תמורה לא הי' קרב, א"ל מי הם הללו שמימיהם אנו שותים ושמותם אין אנו מזכירים, א"ל בני אדם שבקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך, א"ל גם אהבתם גם שנאתם גם קנאתם כבר אבדה[11] וכו' הדר אתני לי' אמרו משום ר"מ אילו הי' תמורה לא הי' קרב".

ואח"כ מובא בגמ': "פליגו בה רש־ב"ג ורבנן, חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף וכו', שלחו לתמן איזה מהם קודם שלחו להו סיני עדיף דאמר מר הכל צריכין למרי חטיא".

וצריך להבין, מהי השייכות של מחלוקת זו בין רשב"ג ורבנן (אי סיני עדיף או עוקר הרים עדיף) לה־שקו"ט דרשב"ג ור"מ ור"נ בהסוגיא שלפנ"ז? ומבאר ע"ז בספר באר שבע: "מייתי לה הכא אעובדא דר"מ ור' נתן שעלה על דעתם להעביר רשב"ג מנשיאותו מחמת שלא הי' סיני כמו־תם, וכתיב מי ימלל גבורות ה', כלו־מר למי נאה למלל גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל תהלותיו, ופליגי רשב"ג ורבנן אם סיני עדיף להיות נקרא שיכול להשמיע כל תהלותיו או עוקר הרים נקרא שיכול להשמיע כל תהלותיו והוא קודם". היינו, שר"מ ור"נ היו במעלת התואר "סיני", כי הרי היו בקיאים גם במס' עוקצין, ורשב"ג הי' "עוקר הרים", ועל יסוד חילוק זה הי' המו"מ שביניהם — ולכן מו־באת בהמשך לזה המחלוקת בין רשב"ג ורבנן (שהם, לפי' הב"ש, ר"מ ור"נ[12])

9) יג, ב.
10) תהלים קו, ב.
11) קהלת ט, ו.
12) וקורא אותם "רבנן" סתם כי קנסו

מי עדיף סיני או עוקר הרים.

אבל לפי' זה קשה מהא דאיתא בסנה' [11]: "כל הרואה ר"מ בביהמ"ד כאלו עוקר הרי הרים וטוחנן זב"ז", הרי אדרבא מפורש שר"מ הי' עוקר הרי הרים [12]. גם אמרו רז"ל בעירובין [13]: "גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שאין בדורו של ר"מ כמותו, ומפני מה לא קבעו הלכה כמותו שלא יכלו חביריו לעמוד על סוף דעתו". ועוד שם: "תלמיד הי' לו לר"מ וסומכוס שמו שהי' אומר על כל דבר ודבר של טומאה מ"ח טעמי טומאה ועל כל דבר ודבר של טהרה מ"ח טעמי טהרה" — הרי שאפילו תלמידו של ר"מ הי' "עוקר הרים". ומצינו גם בסוטה [14] "מעיקרא אתא (ר"מ)

אותם "דלא נימרו שמעתא משמייהו".

13) כד, א. וראה תוס' (ד"ה חכם — ביטין סז, א): "ר"מ חריף ומקשה ור"י מתון ומסיק", וראה ספה"מ תש"ח ע' 123 הערה סז, שחריף ומקשה הוא "עוקר הרים".

14) אין להביא ראי' שר"מ הי' עוקר הרים יותר מרשב"ג מסוגיא דידן "הוו כתבי קושייתא בפתקא וכו' דלא הוו מיפריק כתבי פירוקי ושדו", וענין הקושיות ופירוקים שייך לעוקר הרים (והרי אאמ"ל דאשתמיטתי' להב"ש עיקר הכתוב באותה סוגיא עצמה) — כי בפשטות היו הקושיות ותירוצים במס' עוקצין (דהרי כותבם בזה היתה להראות שהוא אינו יודע כמותם), והרי מס' עוקצין למד רשב"ג רק לילה א', ובמילא אין מזה שום ראי' שבכלל היו "עוקר הרים" יותר מרשב"ג.

15) יג, ב.

16) כ, סע"א. ולהעיר שעל ר' עקיבא אמרו (שם מט, ב): "משמת ר"ע בטלו זרועי תורה", ופרש"י: "עומק סב"א ולסמוך טעמי תושבע"פ וכו'". ולהעיר גם מסנהדרין (פו,

לקמי' דר"ע כיון דלא מצי קם אליבי' אתא לקמי' דר"י וגמר גמרא (פרש"י: המשניות סתומות כמו שהן כו') הדר אתא לקמי' דר"ע סבר סברא" (פר"ש"י: לעמוד על עיקר טעמי המשנה . . ולהבין דבר מתוך דבר וכו'), הרי שאף בהיותו עדיין תלמידו של ר"ע כבר עמד ר"מ על עיקר טעמי ה"משניות וכו', היינו ענין [15] של חרי"פות ו"עוקר הרים" [16].

על פי זה צריך ביאור: מהי ה"שייכות והסמיכות דהפלוגתא אם סיני עדיף, או עוקר הרים, להעובדא הנ"ל שלפני'?

א): "מתני' . . תוספתא . . ספרא . . ספרי . . וכולהו אליבא דר"ע", ור"מ הי' תלמידו מובהק דר"ע וכבירושלמי (ברכות פ"ב ה"א): "ר"מ יתיב דרש ואמר שמועתא מן שמי' דרבי ישמעאל ולא אמר שמועתא מן שמי' דר' עקיבא כו' כל עלמא ידעין דר"מ תלמידו דר"ע" — "הרי מובן שעיקר שיטתי' דר"מ היתה כאופן לימודו אצל ר"ע.

17) כמובן ממ"ש התוס' בעירובין (מ, א ד"ה אדעתא) דרב חסדא הי' "עוקר הרים" שהרי אמרו (שם סז, א) "רב ששת מירתע כולי' גופי' מפלפולי' דרב חסדא", ושם הרי פרש"י (ד"ה מפלפולי'): "חריף וסבר הי' ביותר ועמוק בשאילותיו", וביומא (לג, סע"א) פרש"י: "סברא לא ידענא — לתת טעם לדבר מדעתי", וכן בסוכה (כט, ר"ע"א) פרש"י: "והדר מעיינינן בסברא — מה טעמו של דבר ואם יש להשיב כלום". וראה עירובין (עב, ר"ע"ב) ובפרש"י שם (ד"ה הסברי). סנה' (מב, א) ובפרש"י שם (ד"ה מלחמתה). ע"ז (יט, סע"א) ובפרש"י שם (ד"ה סברא). וראה הלכות תלמוד תורה לאדמו"ז פ"ב ה"א-ב.

18) ולהעיר גם בנוגע לר' נתן מב"ק (נג, א) וב"מ (קיז, ב): "ר"נ דיינא הוא ונחית לעומקא דדינא".

ד. נוסף על זה, כמה ענינים ודיוקים בהסוגיא דורשים ביאור:

א) כשקנסו לר"מ ולר"נ "דלא נימרו משמייהו" — למה בחרו דוקא את הכינוי "אחרים" לר"מ[19] ו"יש אומרים" לר"נ?

ב) מצינו הרבה משניות שבהן נזכר שמו של ר"מ בפירוש — ואיך זה מתאים עם הקנס "דלא נימרו.. משמייהו"? ודוחק לומר שכל אלו המשניות המרובות, שבהן הוזכר שמו, הוקבעה נוסחתן קודם העובדא הנ"ל[20]; ואילו לאחר שקנסוהו לא נאמרו אלא אלו ההלכות המועטות שבהן נזכר בשם "אחרים"[21].

ג) בהסוגיא מובאה העובדה ד"מתני לי' רבי לר"ש ברי'", נראה בפשטות שהמכוון בזה הוא השקו"ט שבין רבי ובנו באופן הזכרת דבר בשם ר"מ (בשם "אחרים" או "משום ר"מ"), אבל לא בתוכן הענין הנאמר בשמו, מכיון שאין לו שייכות לנדו"ד — וא"כ למה הובא גם גוף הענין? ולא עוד, אלא לאחר שמסיים בגמ' "הדר אתני לי' אמרו משום ר"מ" — חוזר ושונה עוה"פ: "אילו הי' תמורה לא הי' קרב"?

ה. הביאור בכל הנ"ל: הפי' בהמשך הסוגיא הוא ע"פ הבאר שבע, היינו שגם העובדא דר"מ ור"נ היא מצד פלוגתתם עם רשב"ג אי "סיני" עדיף או "עוקר הרים"; אבל מי מהם "סיני" ומי "עוקר הרים", נלפענ"ד שמוחלפת השיטה: ר"מ (כדמוכח לעיל) ור"נ היו במעלת "עוקר הרים", ורשב"ג — "סיני". וכפי שמשמע גם מהלשון "פליגו בה רשב"ג ורבנן חד אמר סיני עדיף וחד אמר עוקר הרים עדיף", וידוע[22] דבסגנון זה, דלא נתפרש מי הוא ה"חד אמר" הראשון ומי השני, נקטינן דזה ששמו נזכר לראשונה הוא בעל הדיעה הראשונה, ולפ"ז בנדו"ד רשב"ג הוא שאמר "סיני עדיף"[23] ור"מ ור"נ אומרים "עוקר

---

19) מובא מס' כריתות ח"ד (ימות עולם) שער ראשון (סי' יט) ובסדר תו"א ס"ד דבהלכות שאמר ר"מ בשם אלישע אחר נקרא אחרים. אבל ראה לקמן הערה 21.

20) ובפרט שבמשנה זו עצמה המובאת בסוגיא דילן, בתחילה איתא "דברי ר"מ" ואח"כ "אמרו משום ר"מ".

21) בתוס' (סוטה יב, א ד"ה אחרים): "שמועות שקיבל מאלישע בן אבוי' קבעום בשם אחרים מפני שהי' שמו אחר אבל שאר שמועות קבעום בשמו, ולא מסתברא וכו' אלא נראה דלאחר דאסקוהו אחרים חזר בו וכו'". ובס' כריתות ח"ה לשון למודים (שער א' סוף סי' ל — הובא גם בסדה"ד) כותב (בנוגע לזה שבר"ה (ח, א) דריש ר"מ עשר תעשר, ובכריתות (יא, א) אמרו אחרים דברה תורה כלשון בני אדם) ש"ואולי יתכן לפרש דלבסוף ימיו כשקראוהו אחרים מההיא מעשה דהוריות חזר בו מעשר תעשר". ועפ"ז הי' מקום לומר דעד"ז הוא בנוגע כל השמועות, דנקרא אחרים רק באותן שאמר אחר מעשה ההיא — אמנם ה"ז דוחק כמ"ש בפנים. וכן הקשה בסדה"ד.

וראה באר שבע כאן ומה שהקשה עליו בסדה"ד.

22) ראה רדב"ז הל' מע"ש (פ"ו ה"ג).

23) עפ"ז (שרשב"ג הוא סיני) יומתק מה שאמרו חז"ל (גיטין לח, א. וש"נ) "כל מקום ששנה רשב"ג במשנתנו הלכה כמותו חוץ וכו'" — כי הרי המסקנא היא "סיני

הרים" עדיף. ואף שרשב"ג "לא גמר" מס' עוקצין, אין הפי' שלא למדה כלל[24]

— דא"כ איך למד כל עניני עוקצין בלילה אחד (ובפרט שלא משמע בהסוגיא שלמד מפי חכם הבקי בדיני עוקצין; וגם הוא דבר שאינו לפי כבודו של הנשיא אשר מישהו יצטרך ללמדו ענין מתחלתו) — אלא הפי' הוא ש"לא גמר" עוקצין בדקדוק ועמקי טעמי המשניות שבמס' זו[25].

ובזה יומתק מה שבחרו בעוקצין דוקא, כי אמרו בברכות[26] על רב יהודה "כולי תנויי בנזיקין[27] הוה כו' וכי הוה מטי ר"י בעוקצין כו' אמר הויות דרב ושמואל קא חזינא הכא", ופרש"י: "כלומר טעם המשניות הללו קשה עלי וכו'", ולכן כשרצו ר"מ ור"נ להראות חריפותם בעמקי טעמי המשניות וכו' שאלו את רשב"ג בעוקצין[28].

עדיף". וראה בההערה שבסה"מ תש"ח (הובא בהערה 13) שאף שלא קבלו הא דשלחו סיני עדיף, ולכן איבעיא להו אח"כ, מ"מ מוכח ממקומות אחרים שסיני עדיף.

24) ואף שאמרו "גלי עוקצין דלית לי', הפי' הוא שלית לי' התירפות והטעמים בזה שיוכל לתרץ הקושיות שהקשו אח"כ. וגם ב"לא גמר" הפי' כאן הוא כן [כי בענין "גמר" כמה דרגות כדמוכח בכו"כ מקומות, ומהם בב"ב (קמה, ב) דהתואר "גמרא" הוא בניגוד ל"בעל שמועות", אף שבד"כ "גמרא" הוא "בעל השמועות". וראה הל' ת"ת לאדה"ז (פ"ב ה"א) שדוקא "לסבור סברות בעומק עיון טעמי ההלכות וכו'" נקרא "ליסבר", אבל ידיעת "הטעמים בדרך קצרה" נכלל ב"ליגמר"]. ועיי' צפנת פענח להוריות. (וכן י"ל במ"ש "וגרסה למחר").

ומה שפרש"י "דלית לי' — שאין סדור לו", ובד"ה סיני עדיף (ועוד שם) פי' "מי ששנה משנה וברייתא סדורין לו כנתינתן מהר סיני" — י"ל, שבענין ה"סידור" גופא — ב' מדריגות: "סדורין לו (מפי השמועה)" — ומעלה זו ישנה במרי חטיא וסיני, ו"סדור לו" באופן שעומד על עומק טעמי הדבר — ומעלה זו היא רק בעוק"ה.

ואף שהביאו ע"ז הכתוב "מי ימלל וגו'" ודרשו "למי נאה למלל גבורות ה', מי שיכול להשמיע כל תהלותיו", ובמכות (י, א) פרש"י (ד"ה שכל): "בקי במקרא במשנה ובהלכות ובאגדות", מ"מ הם סברו שכוונת הכתוב היא שצ"ל "עוקר הרים" ב"כל תהלתו". ובזה גופא הי' מחלקותם, דרשב"ג לא סבר כן, כ"א שכוונת הכתוב היא לסיני (ע"ד פי' הב"ש). ועפ"ז אין לידחוק ולהרבות במחלוקת ולומר (כמ"ש בחדא"ג מהרש"א) שרשב"ג סבר שהכתוב קאי על סיפור שבחו של מקום כבמגילה (יח, א), אלא שלשניהם קאי על לימוד התורה, ורק נחלקו אם קאי על סיני או על עוקר הרים. אבל ראה ד"ה מי ימלל באוה"ת בראשית (כרך ב') תכא, ב. (הובא גם במילואים ליהל אור לתהלים ע' תרמט-ג [649]). וצ"ע.

25) וראה עירובין נג, סע"א: "דגלו מסכתא" ופרש"י (ד"ה דגלו) בפי' הב': "מפרשין שמועותיהן ומדקדקים בטעמו של דבר", והרי כאן בקשו "גלי עוקצין".

26) כ, א. תענית כד, סע"א ואילך. ושם, שרבה למד עוקצין "תליסר מתיבתא" (ובברכות פרש"י (ד"ה בתליסר): ביי"ג פ' גים), והרי הוא הי' עוקר הרים, כמבואר בסוגיא זו דסוף הוריות.

27) והרי אמרו (ב"ב קעה, ב) "הרוצה שיחכים יעסוק בדיני ממונות".

28) עפ"ז יומתק גם למה לא מסיק בגמרא "תסתיים דרשב"ג אמר סיני עדיף ורבנן אמרי עוק"ה עדיף" מהסוגיא דלפנ"ז, כי מסיפור זה עצמו אין הוכחה מה הי' חסר לרשב"ג בעוקצין, הבקיאות או החריפות, ורק ע"י הוכחות ממק"א (דר"מ הי' "עוקר הרי הרים וטחנן זב"ז", ושבעוקצין ישנם כמה ענינים קשים וכו') מובן שהי'

ועפ"ז יובן זה ד"אסיקו לר"מ אחרים", וגם סברת ר"מ בדין "אילו הי' תמורה לא הי' קרב", וכן הטעם למה הובאה הלכה זו כאן — כי בזה מתבאר ענינו ושיטתו של ר"מ, וכדלקמן.

ו. והנה כללות המחלוקת אם "סיני" עדיף או "עוקר הרים עדיף" י"ל שיסודה בחקירה הידועה[29] אי הכמות מכריעה את האיכות, או להיפך; היינו, כשדבר א' גדול בכמות ומועט באיכות, ולעומתו דבר שהוא רב האיכות ומעט הכמות — איזה מהם חשוב יותר?

עד"ז י"ל בנדו"ד: סיני, "ששנה משנה ובריית' סדורין לו כנתינתן מהר סיני", גדולתו בלימוד התורה היא בכמות, אף שבאיכות אינו עומד כ"כ על עמקי טעמי ההלכות ופלפולן; ו"עוקר הרים" הוא חריף בטעמי ההלכות וכו', גדולתו בלימוד התורה היא באיכות, אף שבכמות אינו בקי כל כך כ"סיני". והמחלוקת היא מי עדיף: ריבוי הכמות, או ריבוי האיכות. רשב"ג סובר דהכמות היא העיקר, ור"מ ור"נ סברי דהעיקר היא האיכות.

לפי זה מובן למה "אסיקו לר"מ אחרים", כלומר, שהוא סוג אחר לגמרי — איכות אחרת. ולכן גם בעת שבאו לקונטו "דלא נימרו שמעתא משמי'",

---

חסר לרשב"ג בהחריפות; בלי הוכחות אלו, הרי אדרבה מפשטות הסיפור משמע כפי הבאר שבע.

29) ראה לקח טוב להגר"י עגנל כלל טו בארוכה. וראה לקו"ש חי"א ע' 65 ואילך.

בכ"ז רצו לקרותו בכינוי כזה שבו תתבטא גם מעלתו, "עוקר הרים", לכן קראו אותו "אחרים". משא"כ הכינוי "יש אומרים" דאינו מדגיש שהוא מסוג אחר, אלא ש"יש" לו שיטה אחרת.

ואף שגם ר"נ הי' עוקר הרים, מ"מ מובן שכמה דרגות בזה, ור"מ הי' "עוקר הרים" יותר[30] [וכדיוק הלשון שר"מ "עוקר הרי הרים וטוחנן זב"ז"], ולכן כינו לר"מ בשם המורה יותר על גודל חריפותו — סוג מיוחד[31].

ז. עפ"ז יש לבאר סברת ר"מ בדין תמורה — ובזה יובן ג"כ הטעם ש"מובא כאן (בנוגע להשקו"ט דרבי ור"ש ברי' איך לקרוא לר"מ) מה שאמר ר"מ "אילו הי' תמורה לא הי' קרב", כי בסברא זו ר"מ אזיל לשיטתו ב"מעלת האיכות:

מכיון שר"מ סובר שהאיכות עיקר, לכן לדידי' (אף שיש להביא הוכחה מהא ד"אינה מתקדשת אלא בסמוך", שהיא רק התפשטות (תמורה), מ"מ) עדיפא יותר הרא' שיש לו קדושה עצמית — מהא דקרב ע"ג המזבח:

---

30) ולפ"ז יתורץ גם למה נמנה ר"מ קודם ר"ג בכל הסוגיא, אף שר"מ הי' החכם ור"נ האב"ד, והרי האב"ד קודם לחכם (כד' מוכח מהסוגיא שלפנ"ז: "כשהנשיא נכנס וכו' כשאב"ד נכנס וכו' כשחכם נכנס וכו'"), כי הי' חריף יותר. והא דלא נעשה הוא האב"ד הוא לפי שאהני לר"נ "קמרא דאבוך" (ופרש"י: כלומר . . . חשיבותא דאבוך), משא"כ ר"מ הי' בן גרים (גיטין גו, א).

31) וכהלשון "שלא יכלו חבירו לעמוד על סוף דעתו".

דהנה ההוכחה מהדין ש"טעותו אינה מתקדשת אלא בסמוך" היא מצד ענין הכמות, שהרי ההפרש בין תשיעי ואחד עשר לשמיני ושנים עשר וכו' הוא בכמות (דהסמיכות), שהתשיעי ואחד עשר הם סמוכים יותר להעשירי. מ־שא"כ ההוכחה מהא דקרב ע"ג המזבח היא ראי' מאיכות (הקדושה), שהרי ענין הקרבת קרבן הוא איכות מיו־חדת.

ולכן ר"מ דס"ל שהאיכות עיקר, סובר שאינו תמורה, כיון שמצד ה־איכות (מהא דקרב כו') מוכח שיש לו קדושה עצמית*[31]. [ומה ש"טעותו אינו מתקדשת אלא בסמוך" — צ"ל לר"מ ש"סמוך" הוא רק סימן[32] על איזו בהמה חלה הקדושה עצמית, היינו שהמעלה ד"סמוך" היא רק להורות שבהמה זו ראוי' שתחול עלי' קדושת מעשר; אבל הקדושה גופא שחלה עלי' ע"י קריאת שם עשירי היא (לא שמתפשטת בה הקדושה דעשירי (כדעת ר"י), אלא שקריאת שם עשירי פועלת בה) קדושה עצמית].

ולכן כשמביא בגמרא שרבי אמר לר"ש ברי' שקראו לר"מ "אחרים", מביא גם את הענין שבקשר אליו אמר לו זאת — כי בהלכה זו באה לידי ביטוי שיטתו של ר"מ שאיכות עדיפא, והרי זהו הטעם מה "דאסיקו לר"מ אחרים", כנ"ל. ולכן גם לאחר שאמר רבי שאינו מזכיר שמו של ר"מ מטעם שהוא מן "בני אדם ש־בקשו לעקור כבודך וכבוד בית אביך" ור"ש ענה לו שאעפי"כ יש להזכיר את שמו, כופל עוה"פ הענין ד"אילו הי' תמורה לא הי' קרב" — בא לרמז, כי אעפ"י שבהסברא אשר בה־לכה זו דאילו הי' כו' (דאיכות עיקר כו') אפשר לעקור כבודך וכבוד בית אביך, בכ"ז מזכיר שם בעל המימרא משום טעמו של ר"ש; ולאידך גיסא מראה שמפני כבוד בית אב כו' מוכ־רח לשנות ולומר "אמרו משום ר"מ", ולא "ר"מ אומר", כי בהסברא שב"אילו הי' תמורה לא הי' קרב" ביקשו לעקור כבוד בית אביו.

ועפי"ז ניחא בפשטות מה שבמקומות רבים במשנה נאמר "דברי ר"מ", אף ד"אסיקו לר"מ אחרים" — כי רק באותן המשניות בהן דברי ר"מ תלו־יין בשיטתו הכללית דאיכות עדיפא ונאמרו לאחר עובדא הנ"ל[33] נאמר

---

*31) ואף שבלא"ה י"ל ש"ראי' מהא דקרב כו' עדיפא לי', מכיון שזה"י ראי' מעצם מדריגת הקדושה של הבהמה עצמה, משא"כ הראי' מזה ש"אינה מתקדשת אלא בסמוך" היא ראי' מדבר שחוץ הימנה (שאין הקדושה יכולה להתפשט ממנה והלאה) — מ"מ מובן שלפי הדעה שכמות עדיפא צ"ל עדיפות בהראי' מזה ש"אינה מתקדשת אלא בסמוך" מצד מעלת הכמות שבו, ומכיון שלר"מ עדיף הראי' מהא דקרב וכו' מוכח שלדעתו איכות עדיפא.

32) להעיר מהחקירה בנוגע לסימני בהמה טהורה, אם הם סימנים המבררים או הגורמים (עיין בארוכה בצפע"נ (להרגצובי) על הרמב"ם ריש הלכות מאכלות אסורות. וראה לקו"ש ח"א ע' 222. ולהעיר ממורה נבוכים ח"ב פמ"ח).

33) וצ"ע ובירור אם צ"ל שני התנאים או אחד דיו. וראה בס' תולדות תו"א (הימאן)

„אחרים אומרים", משא"כ בשאר ה־משניות[33] מזכירים את ר"מ בשמו[34].

(משיחת י"ט כסלו, תשל"ב)

שר"מ נזכר בשם אחרים: ברכות כט, ב. שבת ה, א. עירובין נח, ב. סוכה ז, ב. נד, ב. מגילה לא, ב. חגיגה ד, א. יבמות מח, ב. נדרים כ, א. סוטה מו, ב. גיטין כג, ב. ב"ב צו, ב. קו, א. סנהדרין סג, א. שבועות לה, ב. ע"ז ל, ב. הוריות ט, א. זבחים כט, א. מג, ב. צד, א. מנחות סז, ב. לז, א. חולין סה, א. קיט, א. כריתות יא, א.

34) וכדמוכח גם מזה שבמשנה זו עצמה הרי בנוגע עצם הדין „עושה תמורה" איתא הלשון „דברי ר"מ" — כי בלא הטעם „אילו כו' " אין שיטת ר"מ מבוארת.

35) כי אי"ז קנס צדדי, כ"א שלא יהי' מודגש שאפשר לעקור כבוד רשב"ב.